

РОЗДІЛ XV. ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

УДК 378[37:373]:37.014

Ігор Бопко

Мукачівський державний університет

ORCID ID 0000-0003-0517-3771

DOI 10.24139/2312-5993/2024.04/497-506

ОСОБЛИВОСТІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено особливості іншомовної підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти. Проаналізовано систему професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти. З'ясовано, що сучасний стан вітчизняної освіти зумовлює необхідність її адаптації до нових суспільно-культурних реалій та глобалізаційних викликів і передбачає не лише структурне оновлення системи освіти, а й якісну трансформацію її змісту й організації. Обґрунтовано, що фахова підготовка майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти повинна здійснюватися на основі філософських і фундаментальних наукових теорій, сучасних психолого-педагогічних концепцій, з урахуванням інноваційних підходів до іншомовної підготовки, змісту та організації освітнього процесу. Обумовлено, що іншомовна підготовка майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти має орієнтуватися на: розвиток професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців, формування міжкультурної компетентності, використання інноваційних методів і технологій у процесі іншомовної підготовки, інтеграцію іншомовної підготовки з іншими дисциплінами професійного спрямування, орієнтацію на ранню іншомовну освіту, формування готовності до безперервного професійного самовдосконалення. Уяснено, що важливо забезпечити узгодженість між різними рівнями освіти через відповідні освітньо-професійні програми, що дозволяє формувати неперервний вектор розвитку іншомовної компетентності від фундаментальної лінгвістичної підготовки до її практичного застосування у професійній діяльності майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти. Визначено, що іншомовна комунікативна компетентність майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти трактується не лише як володіння іноземною мовою на рівні знання лексико-граматичного матеріалу, а передусім, як здатність ефективно використовувати іноземну мову в повсякденному спілкуванні, професійній діяльності, навчальному процесі, міжособистісній та міжкультурній взаємодії.

Ключові слова: педагогічна освіта, освітній процес, професійна підготовка, майбутні фахівці дошкільної та початкової освіти, іншомовна підготовка, наступність, професійна діяльність, полікультурний підхід.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку національної системи освіти України характеризується глибинними інноваційними трансформаціями, які зумовлюють необхідність комплексного реформування усіх її складових. Одним із пріоритетних напрямів цього

реформування є системи професійної підготовки здобувачів освіти, удосконалення іншомовної підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти на засадах полікультурного підходу з урахуванням сучасних суспільних запитів, євроінтеграційних орієнтирів та стратегічних документів, що визначають освітню політику держави (Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті, 2001). Зокрема, трансформації у сфері освіти мають ґрунтуватися на положеннях Конституції України, Законах України «Про освіту» та «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти, а також на Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». Нормативно-правові документи визначають стратегічні засади парадигми освіти, орієнтованої на сталий розвиток, гуманізацію, демократизацію та інтеграцію у європейський освітній простір.

Актуальності набувають Концепція модернізації сучасної освіти, зокрема «Нова українська школа», положення Державної національної програми «Освіта» (Україна XXI століття), у якій зазначено, що оновлення системи освіти та її докорінне реформування мають слугувати підґрунтям для відтворення інтелектуального та духовного потенціалу нації, забезпечення гідного рівня розвитку вітчизняної науки, техніки та культури. Освітня система має сприяти досягненню високих освітніх рівнів, розкриттю індивідуального потенціалу кожної особистості, забезпеченню можливостей для її постійного духовного і культурного самовдосконалення, що, у свою чергу, є запорукою формування інтелектуального капіталу держави (Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), (1994); Закон України «Про вищу освіту»; Закон України «Про освіту»).

У цьому контексті особливої уваги потребує вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти. Наразі фахова підготовка повинна здійснюватися на основі філософських і фундаментальних наукових теорій, сучасних психолого-педагогічних концепцій, з урахуванням інноваційних підходів до іншомовної підготовки, змісту та організації освітнього процесу (Бодак, Пантюк, Пантюк, Гамерська, 2021). Систему професійної підготовки необхідно оновити в напрямі обґрунтування концептуальних засад іншомовної освіти в межах полікультурного підходу, що дозволить забезпечити формування мовної, комунікативної та міжкультурної компетентності як ключових складових професійної компетентності педагога нового покоління. Водночас важливим є вдосконалення

теоретико-методологічних засад підготовки педагогічних кадрів, зокрема змістового наповнення іншомовної підготовки, її організаційних форм і методів. Важливо, також, розробити й реалізувати ефективне методологічне підґрунтя, яке сприятиме гармонійному поєднанню фахової, мовної та культурної підготовки майбутніх фахівців, що, своєю чергою, відповідає вимогам сучасного глобалізованого світу та є основою для формування конкурентоздатного освітнього середовища в Україні.

Аналіз актуальних досліджень. Питання професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти є важливими аспектами вивчення та дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців. Проблеми вищої педагогічної освіти є предметом вивчення С. Гончаренка, І. Зязюна, І. Сущенко, В. Лугового. У наукових працях В. Андрущенко, І. Булах, В. Кременя, Н. Ничкало, С. Сисоевої, Л. Романишиної висвітлено наукові розвідки концептуальних основ професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників.

У дослідження вітчизняних науковців В. Андрущенко, Я. Кодлюк, О. Пошетун, О. Савченко розкрито напрацювання методологічних основ сучасної початкової та дошкільної освіти. Так, парадигми формування професійної компетентності майбутніх фахівців висвітлено в працях: В. Баркасі, О. Бігич, І. Бім, Л. Дарійчук, Т. Колодько, А. Маркова, Е. Полатай, В. Пасинок, О. Семенова, Л. Хоружа. Теоретичні засади підготовки майбутніх педагогічних кадрів за кордоном є дослідженнями науковців: Л. Пуховської, Н. Абашкіна, В. Базуріна, А. Сбруєва, Ю. Кіщенко.

Основи навчання іноземної мови з урахуванням теоретичної та методологічної підготовки досліджували: В. Богородицька, Б. Лапідус, Г. Рогова, Ю. Пасов та ін. Питання базової основи полікультурного підходу розкрито в наукових працях: Ю. Безуха, О. Безпалько, Т. Веретенка, О. Гуренка, О. Дем'яненко та ін.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та розкриття особливостей іншомовної підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти. Завдання дослідження: 1. Проаналізувати стан розробленості проблеми іншомовної підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти. 2. Обґрунтувати та розкрити особливості іншомовної підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти на засадах полікультурного підходу.

Виклад основного матеріалу. Сучасні трансформаційні процеси в національній системі освіти України зумовлюють необхідність

комплексного реформування підготовки педагогічних кадрів, зокрема фахівців у галузі дошкільної та початкової освіти. Реформування вищої освіти здійснюється відповідно до стратегічних нормативно-правових документів, таких як Конституція України, Закони України «Про освіту» та «Про вищу освіту», Національна доктрина розвитку освіти, Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), а також Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року».

У нормативних документах наголошено, що сучасна вища освіта повинна не лише забезпечувати високий рівень професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти, а й формувати з здобувачів освіти їхню готовність до діяльності в умовах глобалізованого світу, міжкультурної взаємодії, інтенсифікації міжнародної комунікації (Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти, 2018). У цьому контексті особливого значення набуває іншомовна підготовка педагогічних кадрів, що виступає ключовою складовою їхньої професійної готовності до майбутньої фахової діяльності та передумовою формування цілісної мовної особистості майбутнього педагога нового покоління.

З позиції науковців В. Вихрущ, Я. Кодлюк, С. Сисоевої, Л. Романишиної та у контексті трансформаційних змін, що відбуваються у національній системі освіти, особливої актуальності набуває переосмислення підходів до іншомовної підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти. Сучасний стан вітчизняної освіти зумовлює необхідність її адаптації до нових суспільно-культурних реалій та глобалізаційних викликів, що передбачає не лише структурне оновлення системи освіти, а й якісну трансформацію її змісту й організації. У цьому контексті важливо звернути увагу на декілька ключових аспектів розвитку освіти, які безпосередньо впливають на формування майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти нового покоління:

- послідовність та наступність змісту освіти на різних її рівнях і ступенях, що забезпечує цілісність і неперервність фахової підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіт, зокрема в іншомовному аспекті;

- оновлення змістового наповнення освітніх програм відповідно до актуальних запитів часу, включаючи підвищену увагу до мовної й

комунікативної складової в професійній діяльності майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти;

- створення безпечного, комфортного та інклюзивного освітнього середовища, у якому формування іншомовної компетентності здійснюється в умовах довіри, партнерства й педагогічної підтримки;

- екологізація змісту освіти як частина формування загальнокультурної та мовної свідомості, що включає здатність до усвідомленого, толерантного спілкування в міжкультурному просторі;

- запровадження компетентнісного підходу, який передбачає формування іншомовної комунікативної компетентності як одного з ключових компонентів професійної підготовки;

- інформатизація освіти та широке впровадження цифрових ресурсів у процес іншомовного навчання, що відкриває нові можливості для індивідуалізації, гнучкості й мобільності освітнього процесу;

- інтеграція інноваційної та наукової діяльності у професійну підготовку, що стимулює розвиток мовної автономії майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти, здатних до рефлексії й самоосвіти.

З огляду на це, акцентуємо увагу на особливу увагу щодо створення умов для реалізації різноманітних освітніх моделей, які спрямовані на індивідуалізацію іншомовної підготовки, розширення спектру методів і засобів навчання іноземної мови, урахування особистісних та професійних потреб здобувачів освіти. При цьому важливо забезпечити узгодженість між різними рівнями освіти через відповідні освітньо-професійні програми, що дозволяє формувати неперервний вектор розвитку іншомовної компетентності від фундаментальної лінгвістичної підготовки до її практичного застосування у професійній діяльності майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти.

Вважаємо, що в умовах модернізації національної системи освіти особливого значення набуває забезпечення наступності між дошкільною та початковою ланками у вищій школі. Це стосується, зокрема іншомовної підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти. Забезпечення наступності в цьому контексті передбачає не тільки змістову та структурну узгодженість освітньо-професійних програм, а й методичну єдність, поступовість формування професійних і програмних компетентностей майбутніх фахівців.

У проектуванні іншомовної підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти ця особливість має принципове значення. Іншомовна освіта має вибудовуватися як безперервний

процес, у межах якого важливо забезпечити поступовий перехід від елементарного мовленнєвого досвіду, набутого в дошкільному віці, до системного формування іншомовної комунікативної компетентності в умовах початкової школи.

У контексті реалізації концептуальних засад Нової української школи та положень Державного стандарту початкової освіти відбувається зсув акцентів у професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти з орієнтацією на формування професійних компетентностей, зокрема іншомовної комунікативної компетентності.

Іншомовна комунікативна компетентність трактується не лише як володіння іноземною мовою на рівні знання лексико-граматичного матеріалу, а передусім, як здатність ефективно використовувати іноземну мову в повсякденному спілкуванні, професійній діяльності, навчальному процесі, міжособистісній та міжкультурній взаємодії.

Досягнення зазначеної мети вимагає системної узгодженості цілей, завдань і методичних підходів у змісті дошкільної та початкової освіти вищої школи, а також науково обґрунтованого методичного супроводу професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти, які здійснюватимуть іншомовну освіту дітей раннього та молодшого шкільного віку. Особливу увагу слід приділяти розвитку мовленнєвої активності, підвищенню мотивації до вивчення іноземної мови, формуванню готовності до мовного самовираження засобами ігрової, образотворчої, рухової, театралізованої та соціально-комунікативної діяльності, відповідно до вікових та психолого-педагогічних особливостей здобувачів освіти.

Утім, іншомовна підготовка майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти має здійснюватися з дотриманням принципів наступності, розвивального навчання та культурної відкритості. Її результативність полягає у гармонійному поєднанні когнітивного, емоційного, соціального й мовленнєвого розвитку дитини, що, у свою чергу, вимагає від майбутніх педагогів не лише володіння фаховою іншомовною компетентністю, а й глибокого розуміння психолого-педагогічної специфіки міжрівневої підготовки в умовах полікультурного освітнього середовища.

Відтак виокремимо особливості іншомовної підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти. Вважаємо, що іншомовна підготовка майбутніх фахівців дошкільної та початкової

освіти має низку особливостей, зумовлених специфікою їхньої професійної діяльності, що спрямована на всебічний розвиток дитини, її соціалізацію, формування комунікативних умінь та елементарних знань про світ. У цьому контексті іншомовна підготовка має не лише забезпечити сформованість базових мовленнєвих навичок у студентів, а й орієнтуватися на:

- розвиток професійно орієнтованої іншомовної компетентності, яка охоплює вміння використовувати іноземну мову у фаховому спілкуванні, під час педагогічної взаємодії, у процесі викладання іноземної мови дітям молодшого віку;

- формування міжкультурної компетентності, яка забезпечує здатність майбутніх педагогів усвідомлювати культурні відмінності, толерантно взаємодіяти з представниками інших культур, впроваджувати полікультурні елементи у виховний процес;

- використання інноваційних методів і технологій у процесі іншомовної підготовки, зокрема засобів цифрової освіти, гейміфікації, інтерактивного навчання, які сприяють підвищенню мотивації до вивчення мови та її практичного застосування;

- інтеграцію іншомовної підготовки з іншими дисциплінами професійного спрямування, що дозволяє забезпечити міждисциплінарний підхід до формування мовної компетентності й зумовлює її практичну значущість у майбутній професійній діяльності;

- орієнтацію на ранню іншомовну освіту, яка потребує від майбутніх педагогів не лише володіння іноземною мовою, а й знань вікової психології, методики раннього навчання, зокрема принципів гри, наочності, емоційності, ритмічності;

- формування готовності до безперервного професійного самовдосконалення, що передбачає усвідомлення ролі іншомовної підготовки як складника особистісного та професійного розвитку педагога протягом усього життя.

Слід обумовити шляхи вдосконалення іншомовної підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти. Ефективна іншомовна підготовка майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти потребує науково обґрунтованого оновлення змісту, форм і методів навчання. Зокрема, доцільно:

- впроваджувати автентичні матеріали (тексти, відео, аудіо), що відповідають віковим особливостям цільової аудиторії (дітей дошкільного та молодшого шкільного віку);

- використовувати інтегровані курси, що поєднують навчання іноземної мови з методикою її викладання в дошкільних і початкових освітніх закладах;

- удосконалювати практичну підготовку шляхом організації педагогічних практик з елементами іншомовної взаємодії (наприклад, проведення занять англійською мовою);

- сприяти академічній мобільності студентів, участі в міжнародних програмах обміну, літніх мовних школах тощо;

- забезпечувати дидактичну підтримку, у тому числі доступ до сучасних електронних ресурсів, платформ, мобільних застосунків для самостійного вивчення мови (Ніколаєва, 2013; Пехота, 2013; Шевчук, 2016).

Узагальнюючи, підкреслимо, що ґрунтовна іншомовна підготовка майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти повинна базуватися на полікультурному підході, який орієнтує здобувача на сприйняття мовної освіти як засобу міжкультурної комунікації, пізнання інших культур, толерантного ставлення до мовного різноманіття. у цілому такий підхід не лише сприяє формуванню сучасного мовного портрета майбутнього педагога, а й відповідає стратегічним цілям вищої освіти, формуванню мобільного, компетентного, відкритого до інновацій і глобальних змін професіонала.

Висновки. Таким чином, іншомовна підготовка майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти виступає невід’ємною складовою їхньої професійної компетентності та потребує ґрунтовного науково-методичного осмислення в умовах модернізації національної освітньої системи вищої школи. Особливості іншомовної підготовки майбутніх фахівців полягають у створенні педагогічно доцільного освітнього середовища, що забезпечує формування іншомовної компетентності на засадах принципів наступності, міжкультурної взаємодії, гуманістичної педагогіки та професійної спрямованості. Ефективна реалізація зазначених обумовлень вимагає цілісного, науково обґрунтованого підходу до структурування змісту, добору форм і методів навчання, а також активного впровадження сучасних лінгводидактичних технологій в освітній процес закладів вищої педагогічної освіти та сприятиме підготовці конкурентоздатного, мовно-компетентного, культурно відкритого майбутнього фахівця, здатного реалізовувати іншомовну освіту здобувачів освіти відповідно до вимог сучасного освітнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА

- Бодак, В., Пантюк, Т., Пантюк, М., Гамерська, І. (2021). Глобалізація та інтеграція освіти України як індикатори її оптимізації і розвитку. *Молодь і ринок*, 11–12, 6–11 (Bodak, V., Pantyuk, T., Pantyuk, M., Hamerska, I. (2021). Globalization and integration of Ukrainian education as indicators of its optimization and development. *Youth and the market*, 11–12, 6–11).
- Вихрущ, В. О., Романишина, Л. М. (2016). Навчальний діалог як базовий концепт розвивальної парадигми сучасної освіти. *Педагогічний дискурс*, 20, 21–28 (Vykhreshch, V. O., Romanyshyna, L. M. (2016). Educational dialogue as a basic concept of the developmental paradigm of modern education. *Pedagogical discourse*, 20, 21–28).
- Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття). (1994). Постанова від 03.11.1993 №896. Київ : Райдуга, 53 (*State National Program «Education» (Ukraine in the 21st Century)*). (1994). Resolution of 03.11.1993 No. 896. Kyiv : Raiduga, 53).
- Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (*Law of Ukraine «On Higher Education»*). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>).
- Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> (*Law of Ukraine «On Education»*). Retrieved from: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>).
- Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти (2018) (*Instructional and methodological recommendations for ensuring continuity of preschool and primary education* (2018)).
- Кодлюк, Я. П. (2013). *Дидактика початкової школи: практичний курс*. Тернопіль : Астон (Kodlyuk, Ya. P. (2013). *Primary school didactics : a practical course*. Ternopil : Aston).
- Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті (2001). Київ : Шкільний світ (*National Doctrine of the Development of Education in Ukraine in the 21st Century*). (2001). Kyiv : Shkilnyi svit).
- Ніколаєва, С. Ю. (2013). *Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів*. Київ : Ленвіт (Nikolaeva, S. Yu. (2013). *Methodology of teaching foreign languages and cultures : theory and practice : a textbook for students of classical, pedagogical and linguistic universities*. Kyiv : Lenvit).
- Пехота, О. М. (2013). Педагогічна підготовка вчителя: шляхи гуманізації. *Науковий вісник Миколаївського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*, IV, 29–36 (Pehota, O. M. (2013). Pedagogical training of teachers: ways of humanization. *Scientific Bulletin of the Mykolaiv State Pedagogical University. Pedagogical Sciences*, IV, 29–36).
- Шевчук, Р. М. (2016). Методологія наукового пізнання: від явища до сутності. *Філософські та методологічні проблеми права*, 1(11), 31–44 (Shevchuk, R. M. (2016). Methodology of scientific knowledge: from phenomenon to essence. *Philosophical and methodological problems of law*, 1(11), 31–44).
- Hjelle, L., Ziegler D. (1992). *Personality Theories : Basic Assumptions, Research and Applications*.

SUMMARY

Bopko Igor. Features of foreign language training of future specialists in preschool and primary education.

The article highlights the features of foreign language training of future specialists in preschool and primary education. It is found that the current state of domestic education necessitates its adaptation to new socio-cultural realities and globalization challenges and involves not only a structural renewal of the education system, but also a qualitative transformation of its content and organization. It is stipulated that foreign language training of future specialists in preschool and primary education has a number of features due to the specifics of their professional activities, which are aimed at the comprehensive development of the child, his socialization, the formation of communicative skills and elementary knowledge about the world. In this context, foreign language training should not only ensure the formation of basic language skills in students, but also focus on: the development of professionally oriented foreign language communicative competence, the formation of intercultural competence, the use of innovative methods and technologies in the process of foreign language training, the integration of foreign language training with other disciplines of professional orientation, the orientation to early foreign language education, the formation of readiness for continuous professional self-improvement. It is substantiated that the system of professional training needs to be updated in the direction of substantiating the conceptual foundations of foreign language education within the framework of a multicultural approach, which will ensure the formation of linguistic, communicative and intercultural competence as key components of the professional competence of a new generation of teachers. It is determined that the foreign language communicative competence of future specialists in preschool and primary education is interpreted as the ability to effectively use a foreign language in everyday communication, professional activities, the educational process, interpersonal and intercultural interaction. It was concluded that special attention is required to identify the features of foreign language training of future specialists in preschool and primary education, to create conditions for the implementation of various educational models aimed at individualizing foreign language training, expanding the range of methods and means of teaching a foreign language, and taking into account the personal and professional needs of students. At the same time, it was found out that it is important to ensure consistency between different levels of education through appropriate educational and professional programs, which allows forming a continuous vector of development of foreign language competence from fundamental linguistic training to its practical application in the professional activities of future specialists in preschool and primary education.

Key words: pedagogical education, educational process, professional training, future specialists in preschool and primary education, foreign language training, continuity, professional activity, multicultural approach.